

POJAM MATERIJE, SMJEŠE I ČISTE SUPSTANCE ELEMENTI I JEDINJENJA

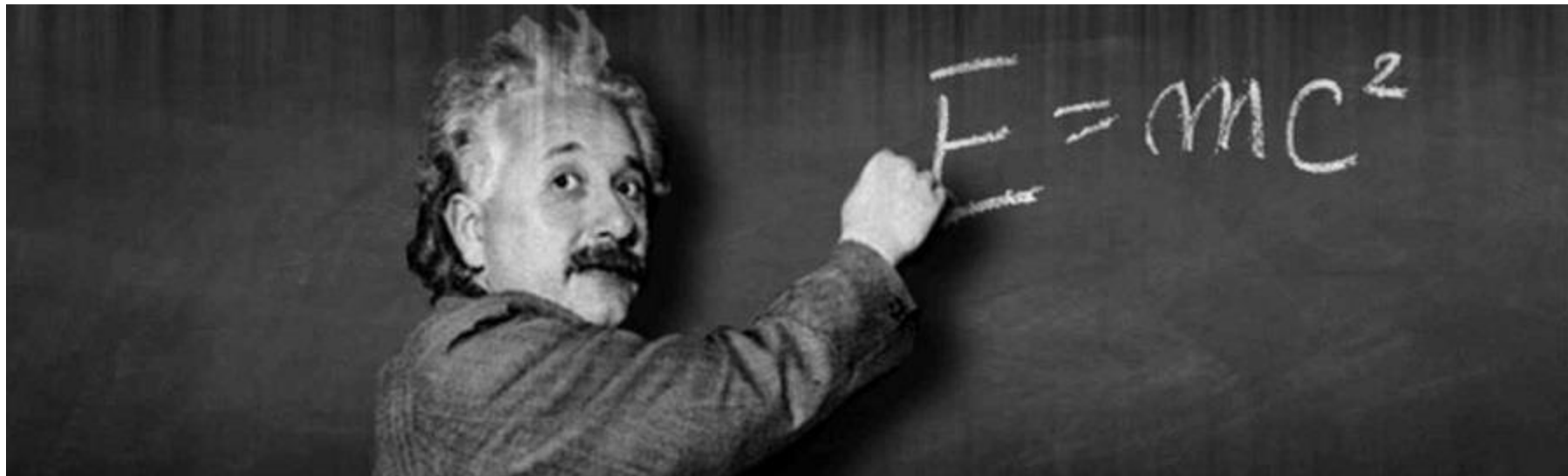
Materija

It's what the world
is made of!!!

MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

supstanca

polje sila

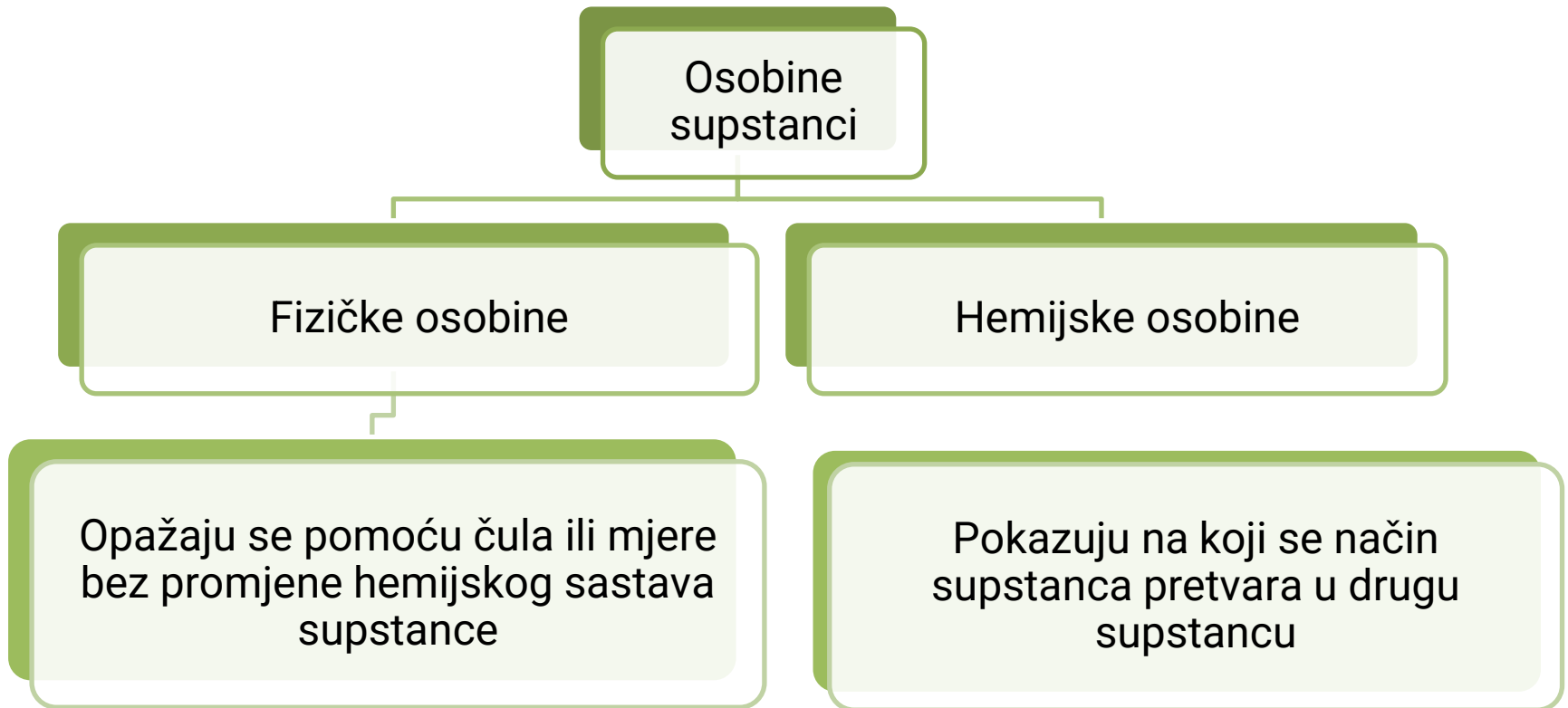
MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

PREDMET IZUČAVANJA HEMIJE

Supstance, njihova struktura i osobine,
promjene kojima podliježu i zakoni po
kojima se promjene odvijaju

SUPSTANCA

SUPSTANCA

Promjene supstanci

Fizičke promjene

- Supstanca ne mijenja svoj hemijski sastav
- Traje dok traje uzrok koji je izazvao
- Praćena promjenom energije

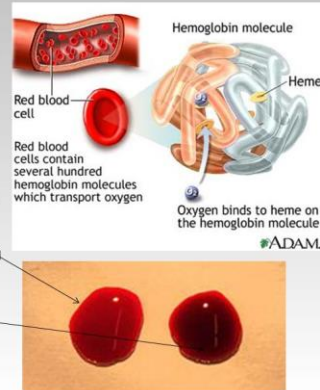
Hemijske promjene

- Supstanca mijenja svoj hemijski sastav
- Trajna je
- Praćena većom promjenom energije u odnosu na fizičku

SUPSTANCA

Hemoglobin

- ▶ Composed of four chains (polypeptides)
- ▶ Also has iron or "heme" group attached
- ▶ Called **oxyhemoglobin** when oxygen is bound to it (bright red color)
- ▶ Called **deoxyhemoglobin** when oxygen is released (darker color)

Fizičke osobine

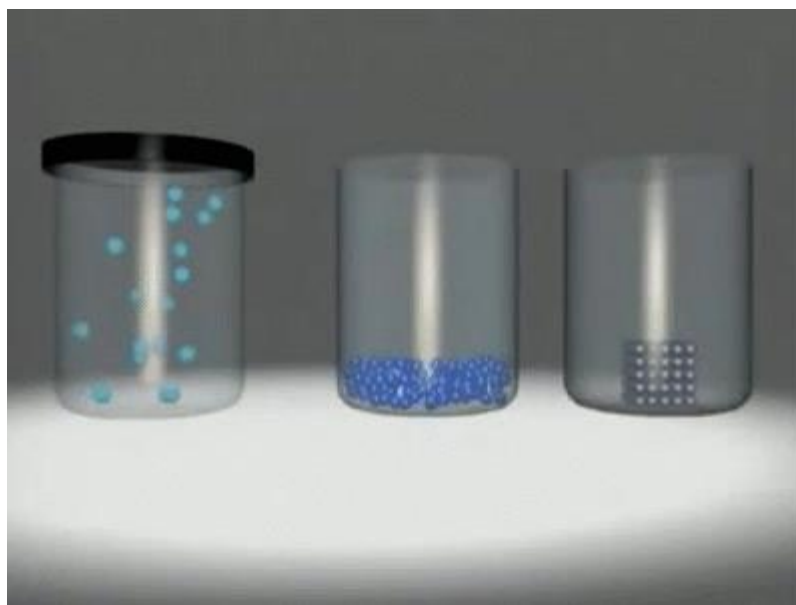
- Boja: Oksigenisani i deoksigenisani
- Rastvorljiv je u vodi
- Doprinosi viskoznosti krvi

Hemijske osobine

- Reverzibilno vezuje kiseonik i CO_2
- Denaturacija (visoka temp., promjena pH)
- Reaktivnost sa CO (COHb)

MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

MATERIJA

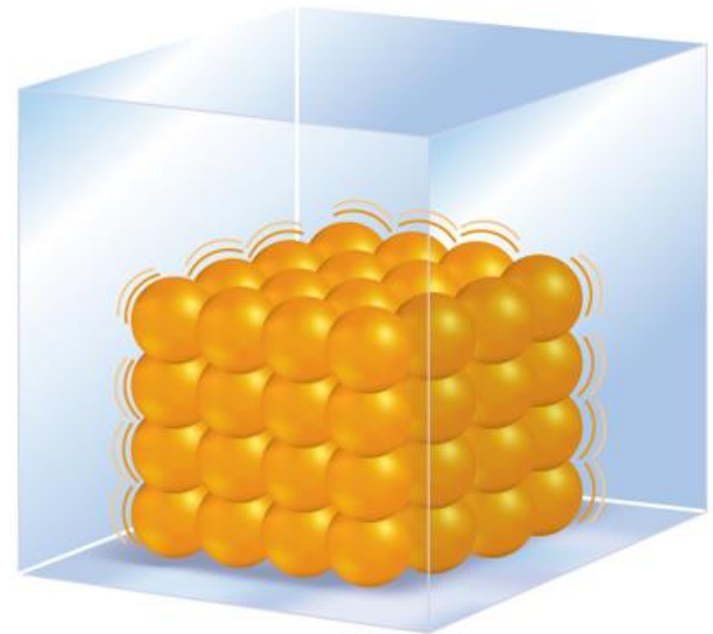
sve što ima masu i zauzima prostor

- Materija sa definisanim oblikom i zapreminom

- Čvrsta supstanca ne poprima oblik posude u kojoj se nalazi

- Čestice su blizu i vibriraju

- Čestice su spakovane u pravilan raspored

Čvrsto agregatno stanje

MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

-

Materija sa definisanom zapreminom ali ne i oblikom

-

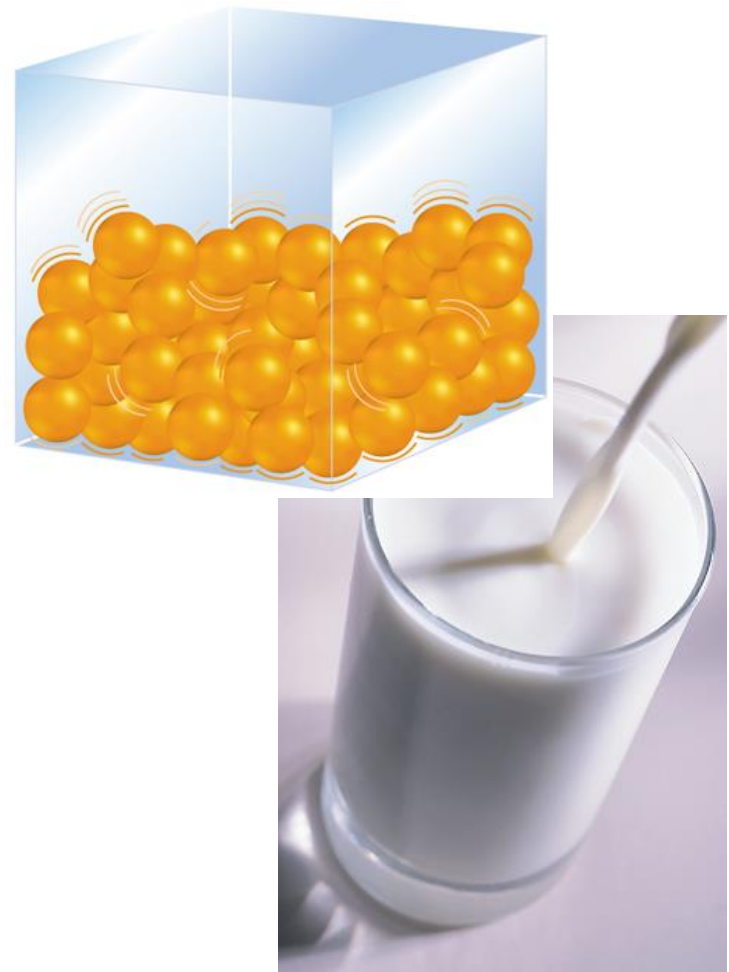
Tečnost zauzima oblik posude

-

Zapremina je ista bez obzira na oblik posude

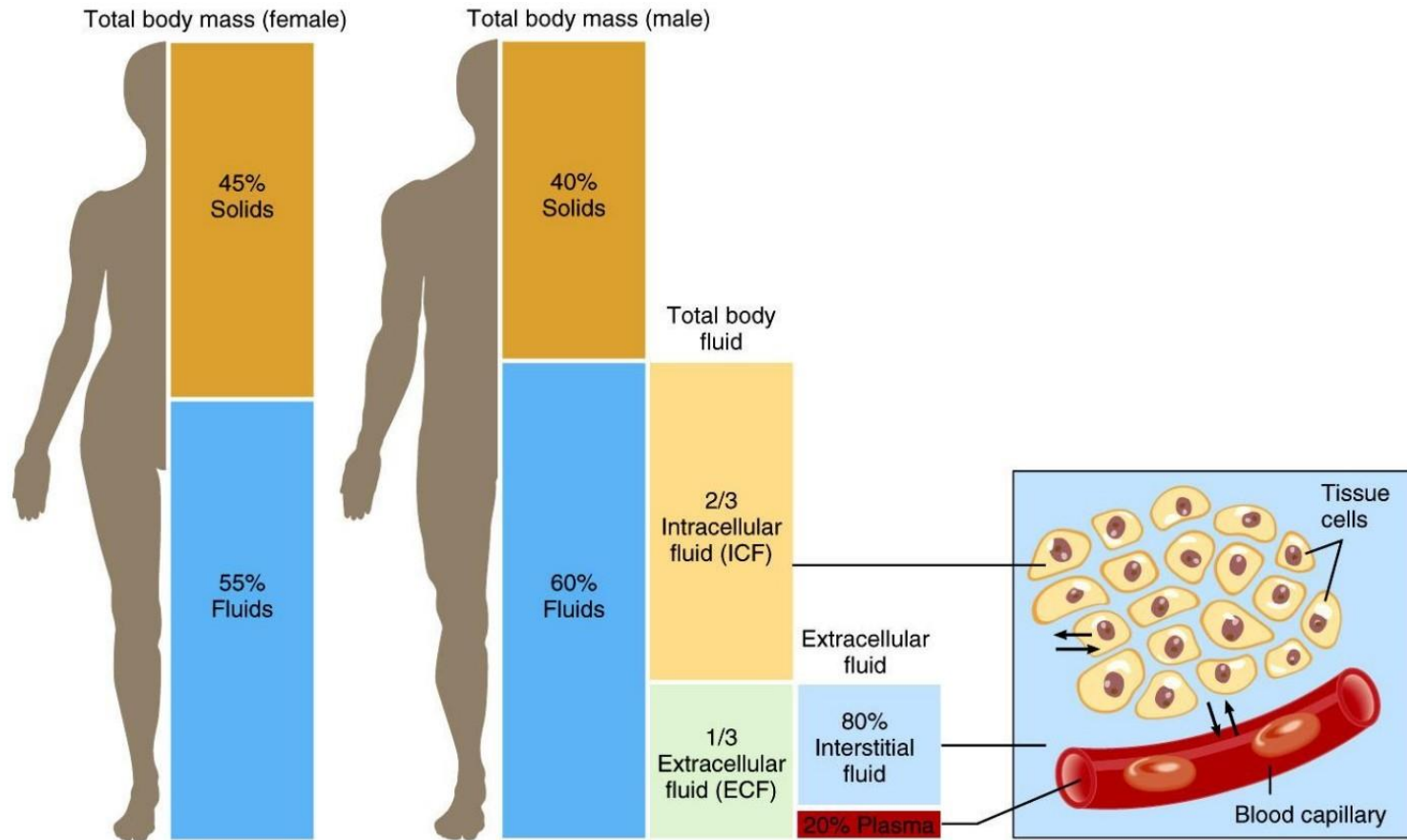
-

Čestice su udaljene i mogu se slobodno kretati

Tečno agregatno stanje

Body Fluid Compartments

(a) Distribution of body solids and fluids in an average lean, adult female and male

(b) Exchange of water among body fluid compartments

Figure 27.01 Tortora - PAP 12/e
Copyright © John Wiley and Sons, Inc. All rights reserved.

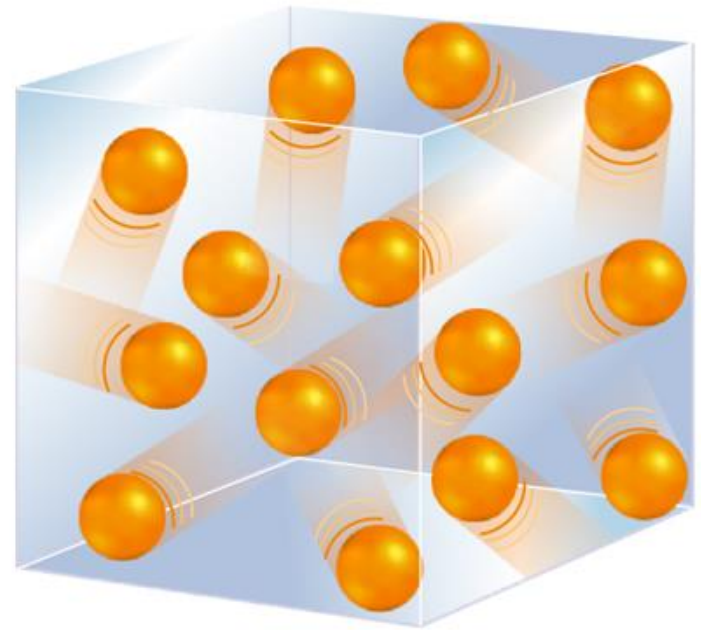
MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

- Materija koja nema definisan oblik i zapreminu.

- Čestice su mnogo dalje rasporedjene u odnosu na čvrsto stanje i tečnost

- Čestice se brzo kreću u svim pravcima

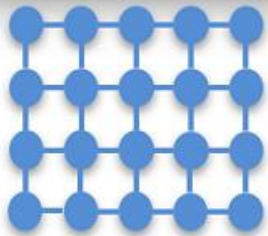

Gasovito agregatno stanje

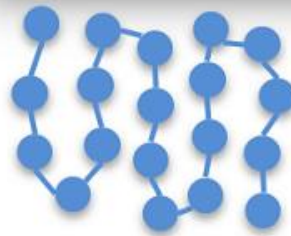
MATERIJA

sve sto ima masu i zauzima prostor

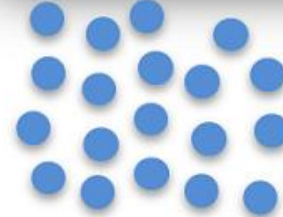
Solid

Liquid

Gas

Plasma

MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

Jonizujuća plazma

Munja je vidljivo pražnjenje atmosferskog elektriciteta do kojeg dolazi kad određeno područje atmosfere postane naelektrisano ili se pojavi razlika potencijala dovoljna da savlada otpor vazduha. Najčešće udara iz olujnih oblaka kumulonimbusa. Tokom oluje munja se može pojaviti u oblaku, između oblaka, između oblaka i vazduha te između oblaka i tla.

MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

Jonizujuća plazma

Polarna svjetlost (lat. aurora polaris) je svjetljenje noćnog neba, obično u polarnim zonama. Na severu se naziva aurora borealis (lat. Aurora borealis), a kada se javi na Južnom polu aurora australis (lat. aurora australis).

Danas je poznato da auroru izazivaju elektroni sa energijama u opsegu 1-15 keV, tj. elektroni koji su ubrzani naponom od 1000 V do 15.000 V. Svetlost nastaje kada se ti elektroni sudaraju sa atomima u gornjim slojevima atmosfere, obično na visinama 80-150 km.

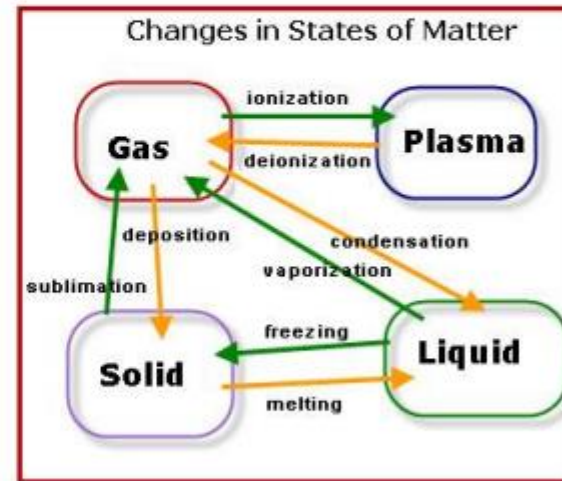
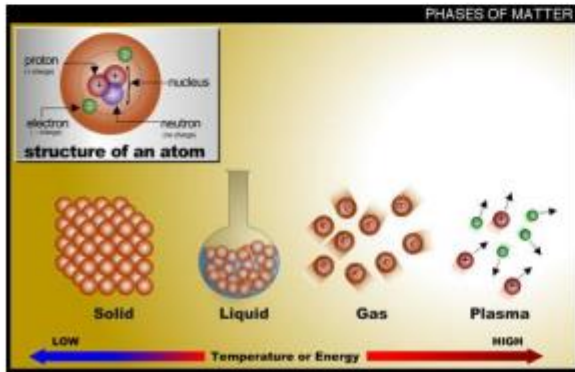
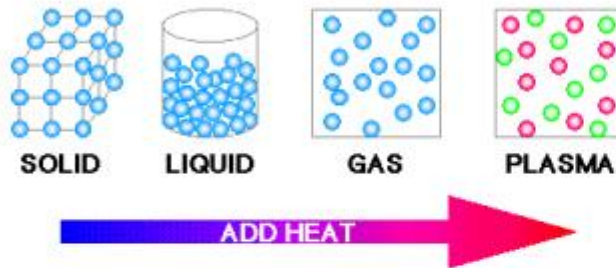

MATERIJA

sve sto ima masu i zauzima prostor

changes in state of matter

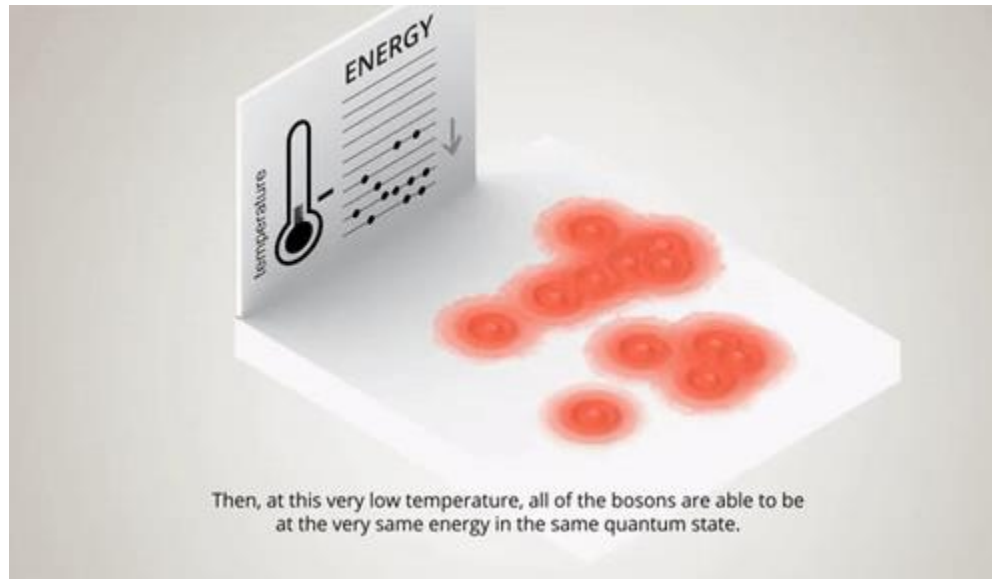
States of Matter

MATERIJA

sve što ima masu i zauzima prostor

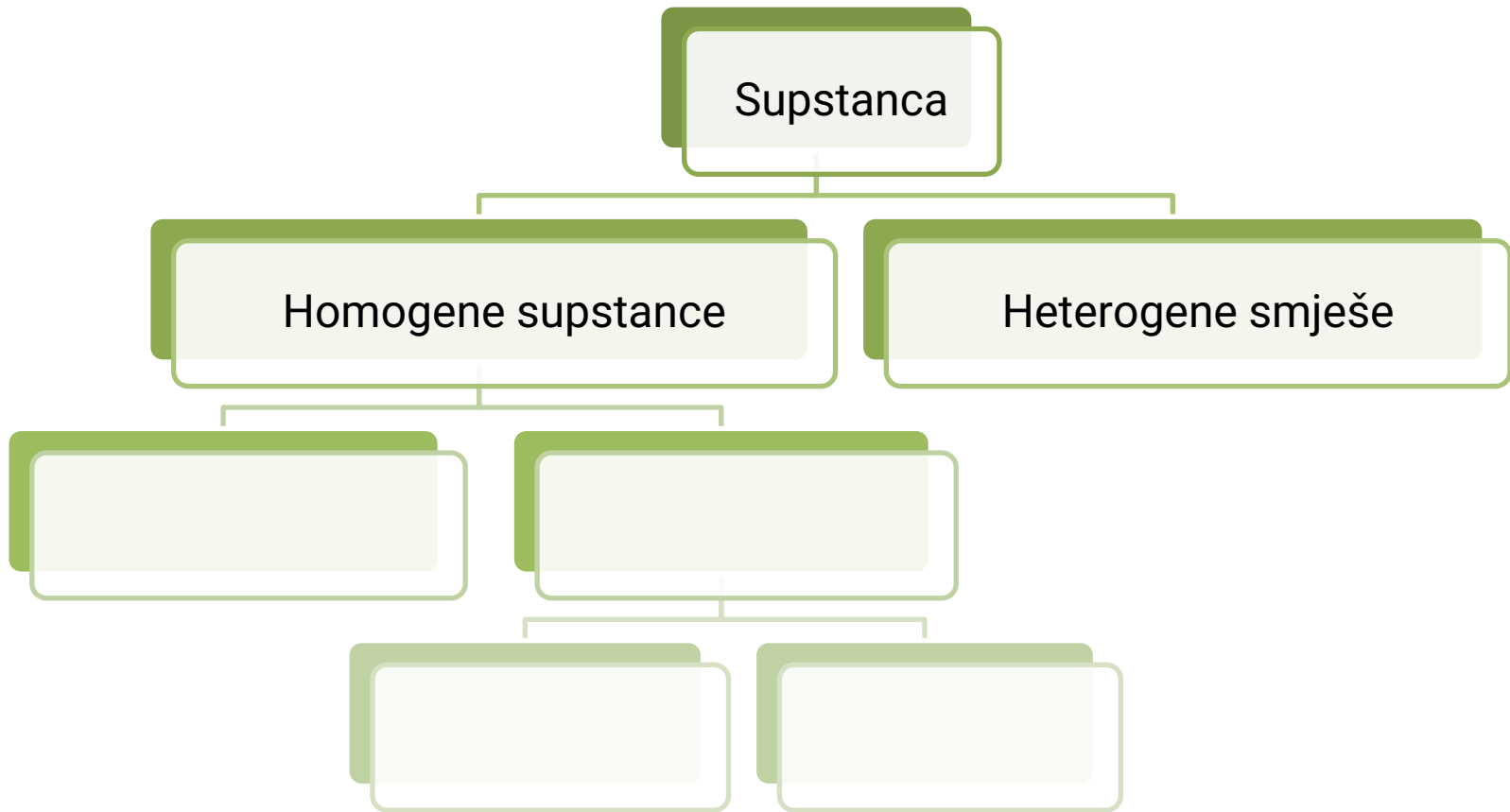
Kad atomi đuskaju svi kao jedan Boze-Ajnštajnov kondenzat

SUPSTANCA

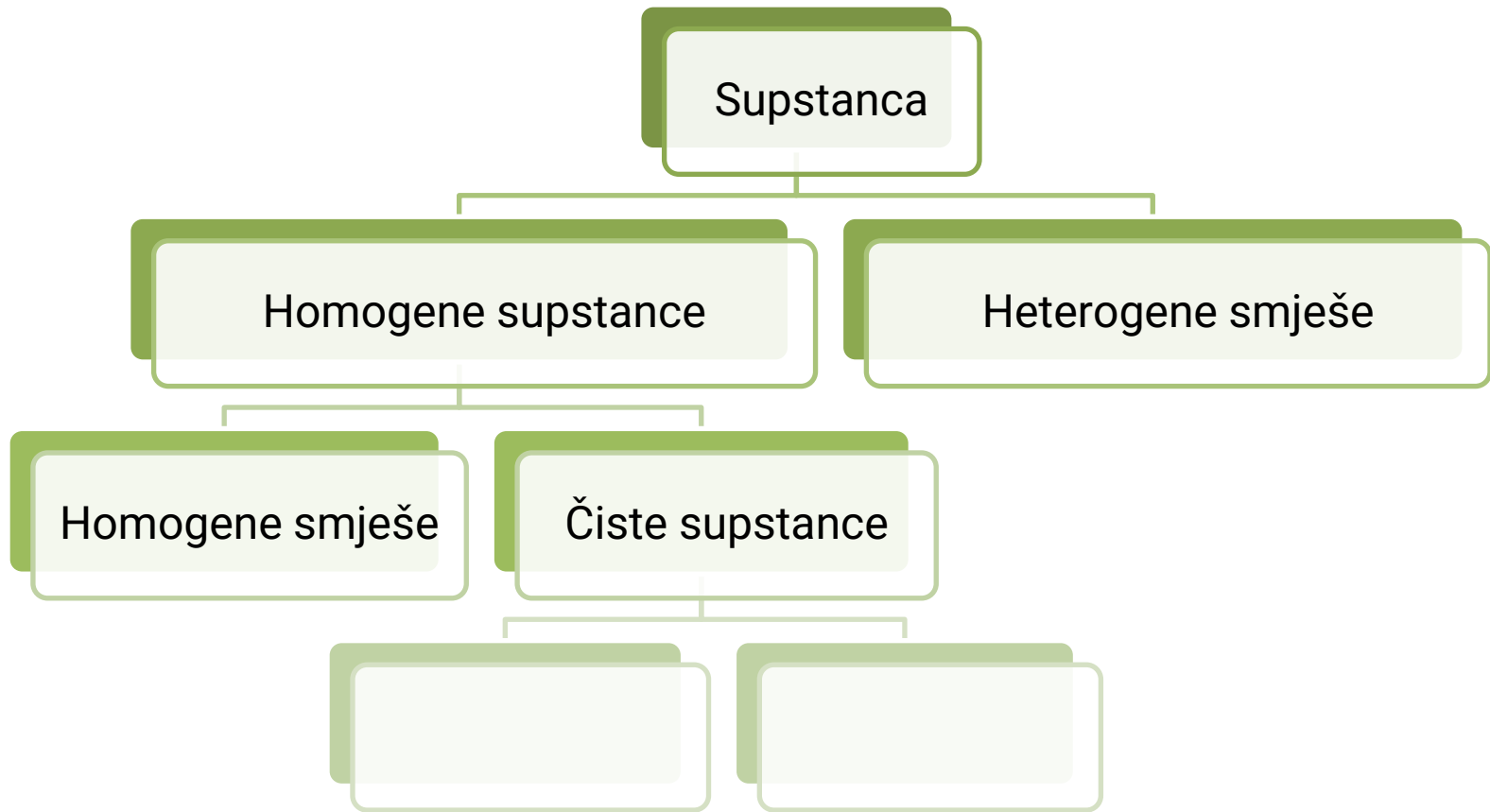
elementarna ili složena (masa)

Da li cijela materija ima iste osobine?

SUPSTANCA

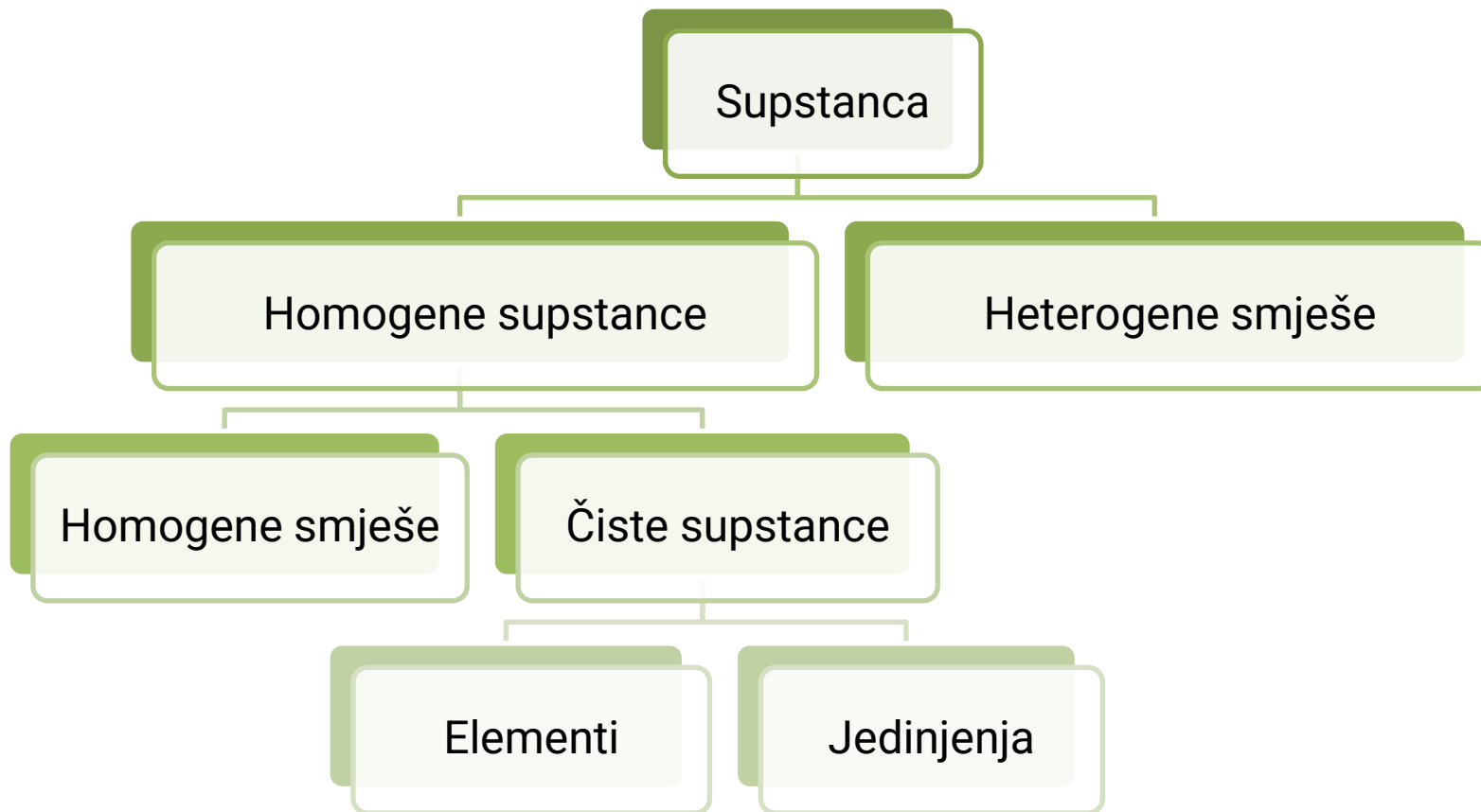
elementarna ili složena (masa)

Da li ima promjenljiv sastav?

SUPSTANCA

elementarna ili složena (masa)

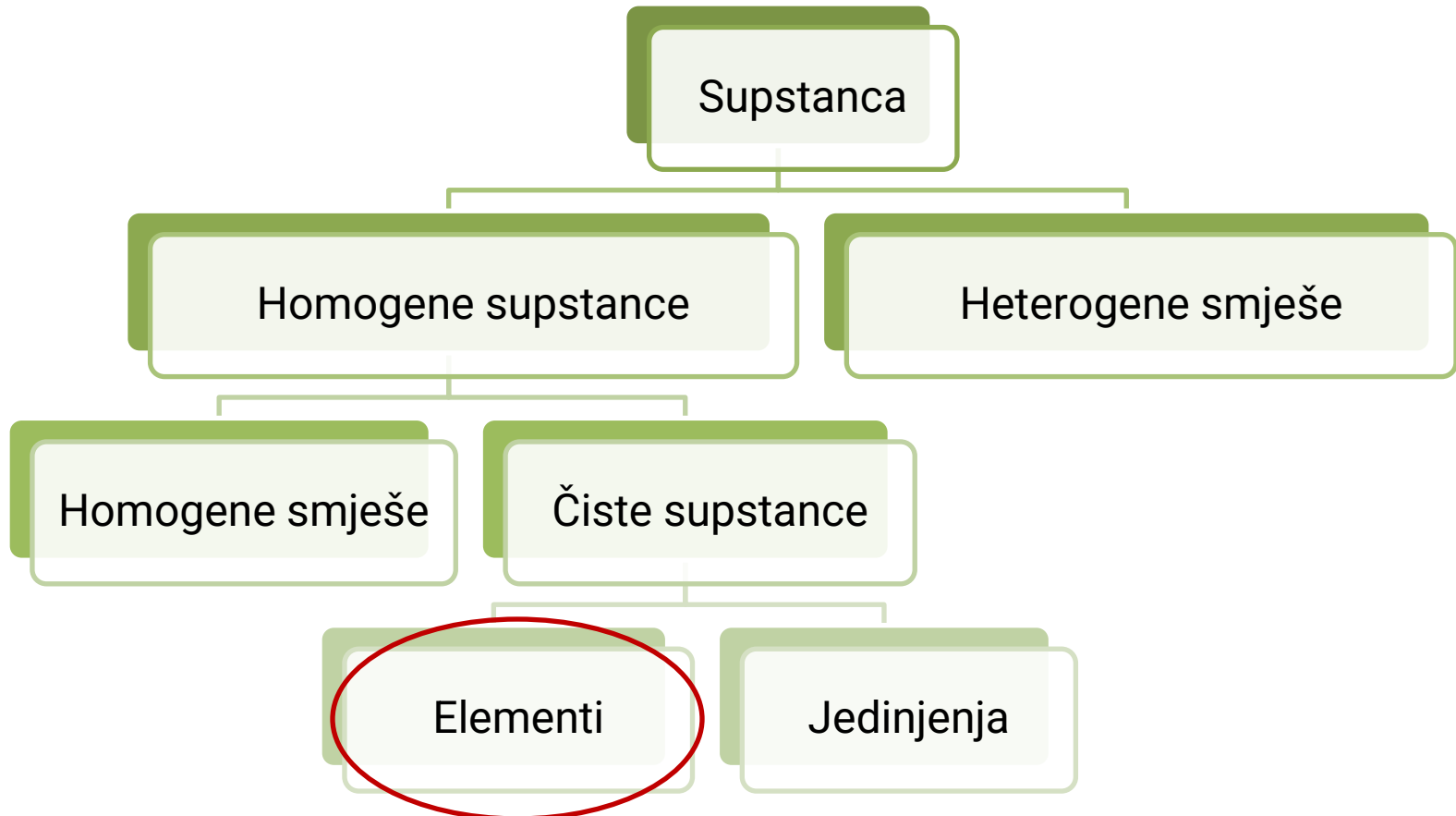

Da li se mogu razložiti na prostije supstance?

ELEMENTI

ne mogu da se prevedu u prostiji električno neutralni oblik materije

ELEMENTI

ne mogu da se prevedu u prostiji električno neutralni oblik materije

IUPAC Periodic Table of the Elements

1 H hydrogen 1.008																	2 He helium 4.0026
3 Li lithium 6.941	4 Be beryllium 9.0122											5 B boron 10.81	6 C carbon 12.011	7 N nitrogen 14.007	8 O oxygen 15.999	9 F fluorine 18.998	10 Ne neon 20.180
11 Na sodium 22.990	12 Mg magnesium 24.305											13 Al aluminium 26.982	14 Si silicon 28.086	15 P phosphorus 30.974	16 S sulfur 32.06	17 Cl chlorine 35.45	18 Ar argon 39.948
19 K potassium 39.098	20 Ca calcium 40.078	21 Sc scandium 44.956	22 Ti titanium 47.88	23 V vanadium 50.942	24 Cr chromium 51.996	25 Mn manganese 54.938	26 Fe iron 55.845	27 Co cobalt 58.933	28 Ni nickel 58.693	29 Cu copper 63.546	30 Zn zinc 65.38	31 Ga gallium 69.723	32 Ge germanium 72.630	33 As arsenic 74.922	34 Se selenium 78.971	35 Br bromine 79.904	36 Kr krypton 83.798
37 Rb rubidium 85.468	38 Sr strontium 87.62	39 Y yttrium 88.906	40 Zr zirconium 91.224	41 Nb niobium 92.906	42 Mo molybdenum 95.94	43 Tc technetium 98	44 Ru ruthenium 101.07	45 Rh rhodium 102.91	46 Pd palladium 106.42	47 Ag silver 107.87	48 Cd cadmium 112.41	49 In indium 114.82	50 Sn tin 118.71	51 Sb antimony 121.76	52 Te tellurium 127.60	53 I iodine 126.90	54 Xe xenon 131.29
55 Cs caesium 132.91	56 Ba barium 137.33	57-71 lanthanoids	72 Hf hafnium 178.49	73 Ta tantalum 180.95	74 W tungsten 183.84	75 Re rhenium 186.21	76 Os osmium 190.23	77 Ir iridium 192.22	78 Pt platinum 195.08	79 Au gold 196.97	80 Hg mercury 200.59	81 Tl thallium 204.38	82 Pb lead 207.2	83 Bi bismuth 208.98	84 Po polonium	85 At astatine	86 Rn radon
87 Fr francium	88 Ra radium	89-103 actinoids	104 Rf rutherfordium	105 Db dubnium	106 Sg seaborgium	107 Bh bohrium	108 Hs hassium	109 Mt meitnerium	110 Ds darmstadtium	111 Rg roentgenium	112 Cn copernicium	113 Nh nihonium	114 Fl flerovium	115 Mc moscovium	116 Lv livermorium	117 Ts tennessine	118 Og oganeson

57 La lanthanum 138.91	58 Ce cerium 140.12	59 Pr praseodymium 140.91	60 Nd neodymium 144.24	61 Pm promethium 145	62 Sm samarium 150.36	63 Eu europium 151.96	64 Gd gadolinium 157.25	65 Tb terbium 158.93	66 Dy dysprosium 162.50	67 Ho holmium 164.93	68 Er erbium 167.26	69 Tm thulium 168.93	70 Yb ytterbium 173.05	71 Lu lutetium 174.97
89 Ac actinium	90 Th thorium 232.04	91 Pa protactinium 231.04	92 U uranium 238.03	93 Np neptunium	94 Pu plutonium	95 Am americium	96 Cm curium	97 Bk berkelium	98 Cf californium	99 Es einsteinium	100 Fm fermium	101 Md mendelevium	102 No nobelium	103 Lr lawrencium

For notes and updates to this table, see www.iupac.org. This version is dated 1 December 2018.
Copyright © 2018 IUPAC, the International Union of Pure and Applied Chemistry.

ELEMENTI

ne mogu da se prevedu u prostiji električno neutralni oblik materije

118

elemenata

8

elemenata

čini 98,26% sastava Zemljine kore

O

Si

Al

Fe

Ca

Mg

Na

K

ELEMENTI

BIOGENI ELEMENTI

99%

Mase ćelije

6

elemenata
makroelementi

C H N P S O

ELEMENTI

BIOGENI ELEMENTI

- Nemetali (Cl, I, F)

- Neprelazni metali (Li, Na, K, Ca, Mg)

- Prelazni metali (Mo, Mn, Fe, Co, Cu, Zn)

- Metali u tragovima (Cr, Ni, V,)
(B, Si, Sn, Se)

ELEMENTI

BIOGENI ELEMENTI

**BIOGENI ELEMENTI U PERIODNOM SISTEMU
ELEMENTATA**

1 H																	2 He
3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
55 Cs	56 Ba	57 La	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
87 Fr	88 Ra	89 Ac	104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 ***	111 ***	112 ***						

*** elementi nisu još imenovani

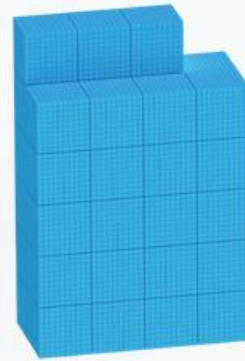
 makroelementi
 mikroelementi i elementi u tragovima
 mogući esencijalni elementi u tragovima

„Život je lak“

Svi biogeni elementi osim Se, I, Mo i Sn imaju atomski broj manji od 30.

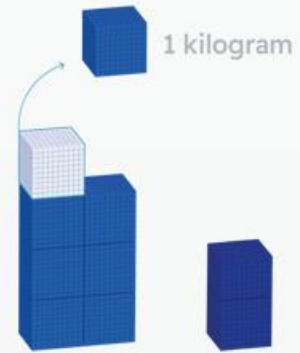
WHICH ELEMENTS MAKE UP THE HUMAN BODY?

Oxygen
43 kg
61.42%

Carbon
16 kg
22.86%

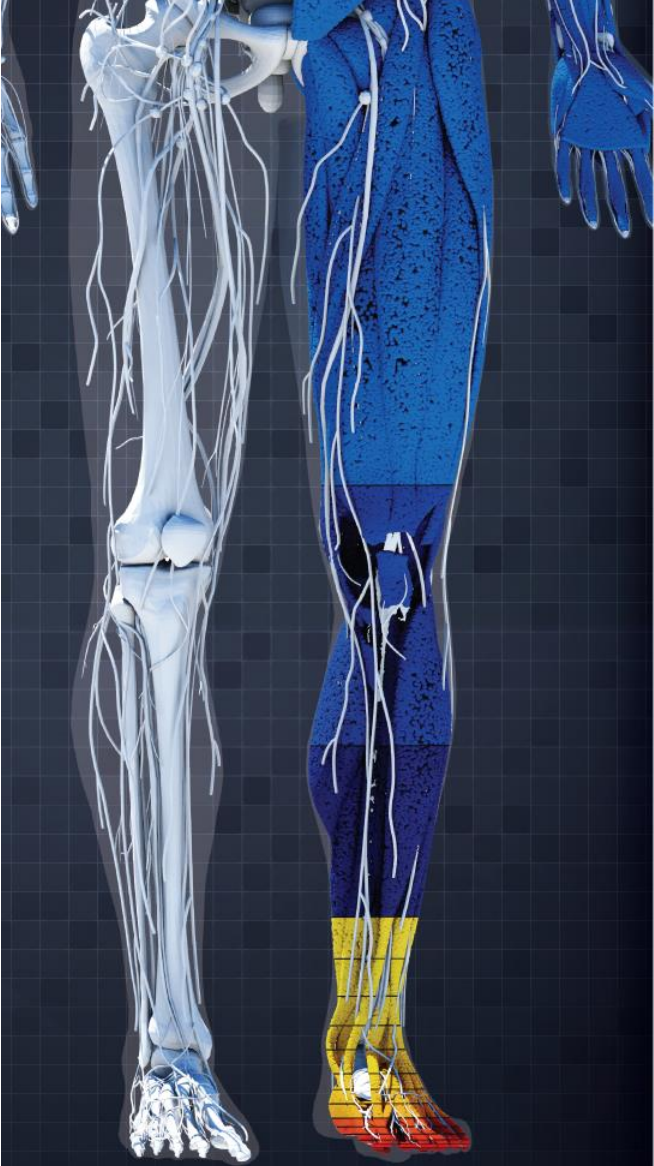

Hydrogen
7 kg
10%

Nitrogen
1.8 kg
2.57%

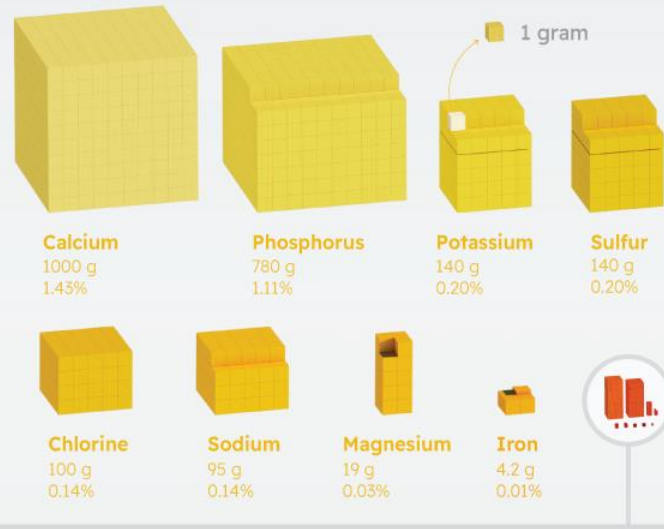

This is an artistic depiction of the elements organized as a stacked column chart. It is projected onto an average human body.

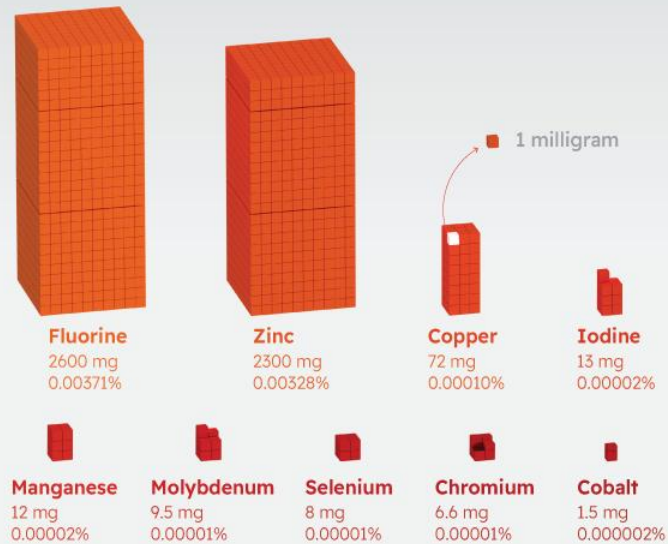
SOURCES ICRP, 1975. Report of the Task Group on Reference Man. ICRP Publication 23. Pergamon Press, Oxford. Emsley, J. (2003). Nature's building blocks: An A-Z guide to the elements. Oxford Univ. Press.

Another eight elements make up about 3% of the remaining mass. All eight of these elements are **essential minerals**:

TRACE ELEMENTS 1%

The remaining 1% of the human body is comprised of tiny, tiny amounts of **trace elements**:

ELEMENTI

ne mogu da se prevedu u prostiji električno neutralni oblik materije

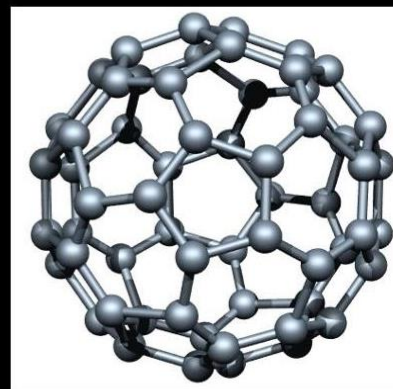
Ne mogu se prevesti u druge elemente hemijskim procesima!!!

grafit

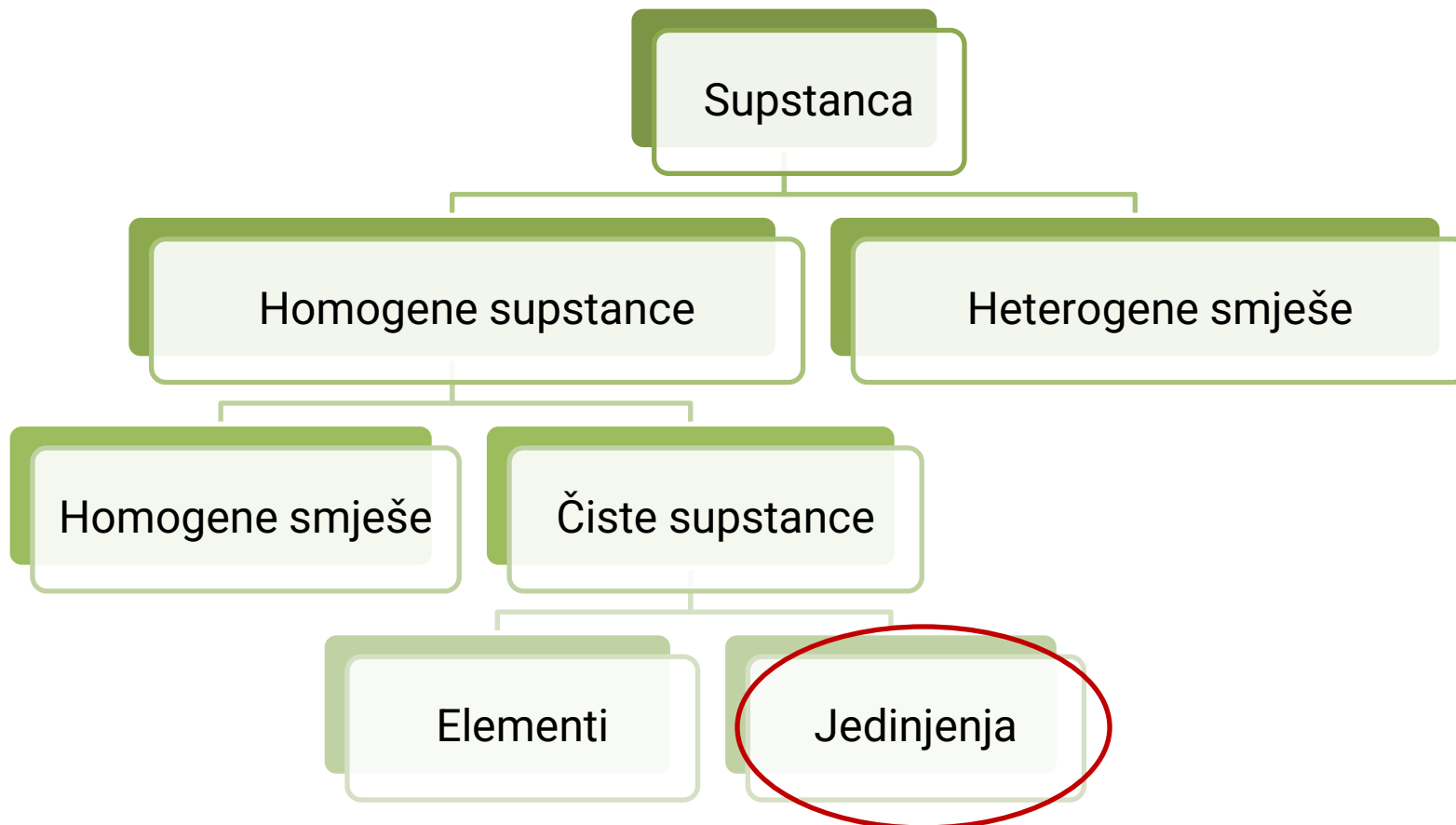
dijamant

fuleren

JEDINJENJA

Dva ili više elemenata, vezani hemijskim vezama, stalnog sastava

JEDINJENJA

Dva ili više elemenata, vezani hemijskim vezama, stalnog sastava

-

Sastojci su sjedinjeni u određenim i stalnim težinskim odnosima

-

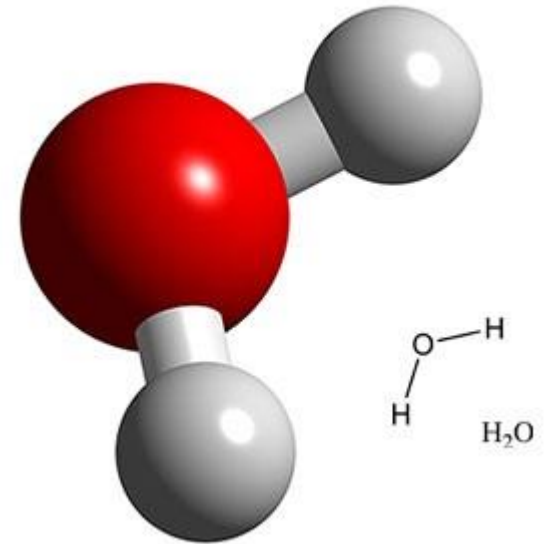
Jedinjenja su homogene supstance

-

Sastojci se ne mogu odvojiti mehaničkim putem (filtracijom, destilacijom....)

-

Osobine jedinjenja su karakteristične samo za to jedinjenje

JEDINJENJA

Dva ili više elemenata, vezani hemijskim vezama, stalnog sastava

NIJE SVEJEDNO!!!

CO₂ vs CO

JEDINJENJA

Dva ili više elemenata, vezani hemijskim vezama, stalnog sastava

NIJE SVEJEDNO!!!

CO_2 vs CO

H_2O vs H_2O_2

JEDINJENJA

Dva ili više elemenata, vezani hemijskim vezama, stalnog sastava

NIJE SVEJEDNO!!!

CO_2 vs CO

H_2O vs H_2O_2

N_2O vs NO_2

JEDINJENJA

Dva ili više elemenata, vezani hemijskim vezama, stalnog sastava

NIJE SVEJEDNO!!!

CO_2 vs CO

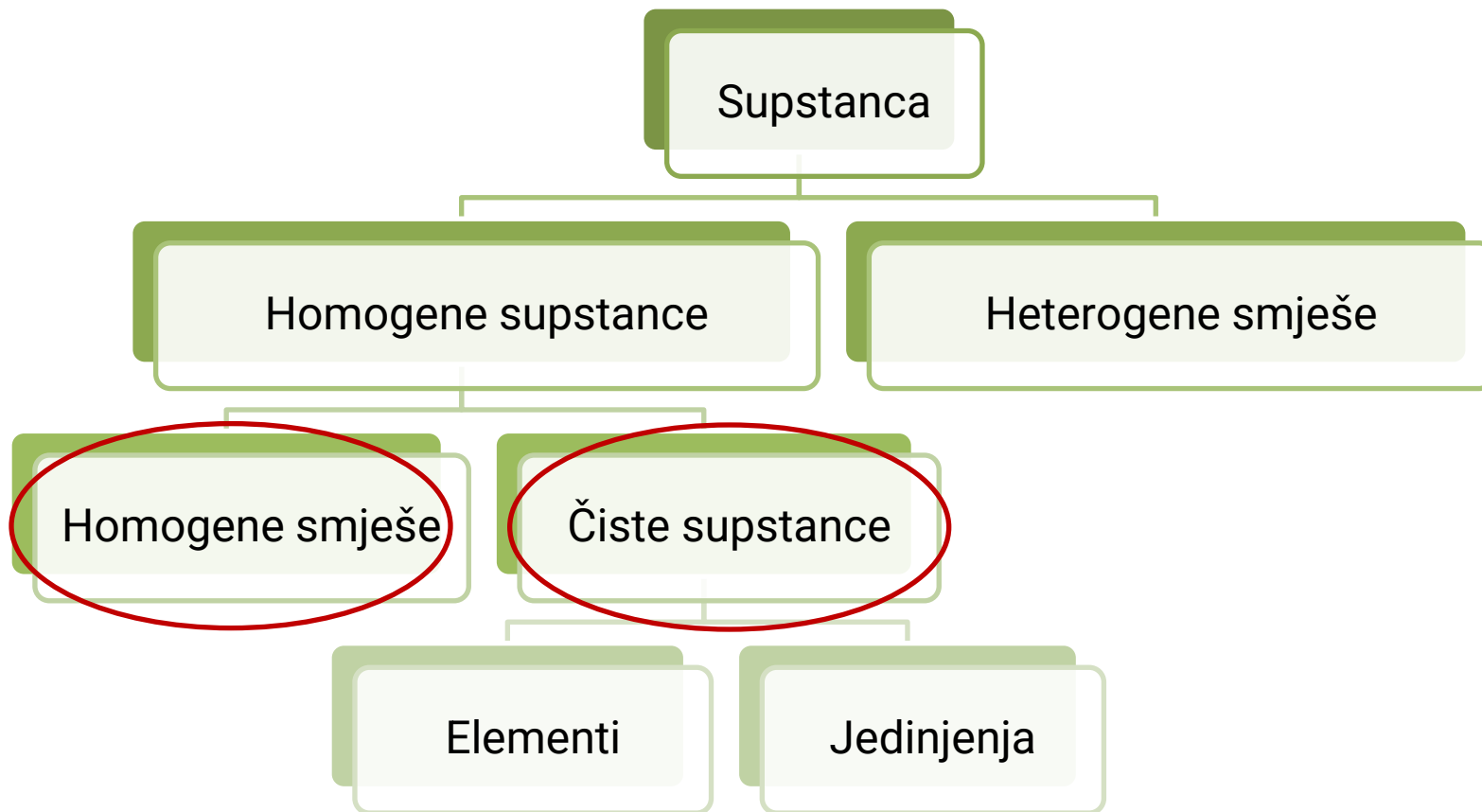
H_2O vs H_2O_2

N_2O vs NO_2

CO vs Co

HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

-

Svaka supstanca zadržava svoje karakteristične osobine

-

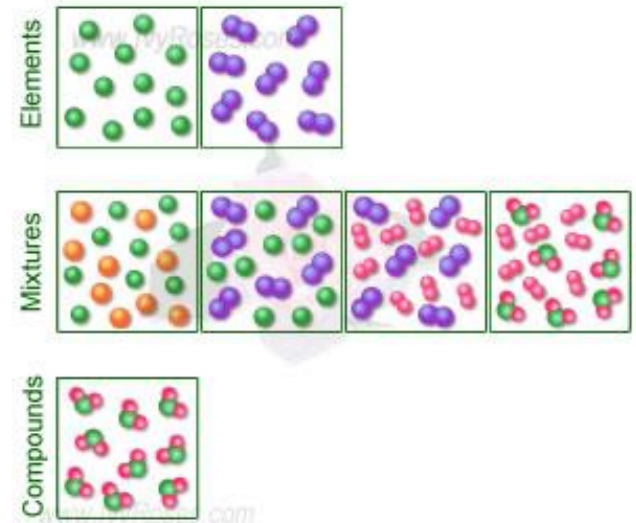
Sastav smješe je promjenljiv

-

Pojedine supstance se mogu izdvojiti odgovarajućim fizičkim metodama

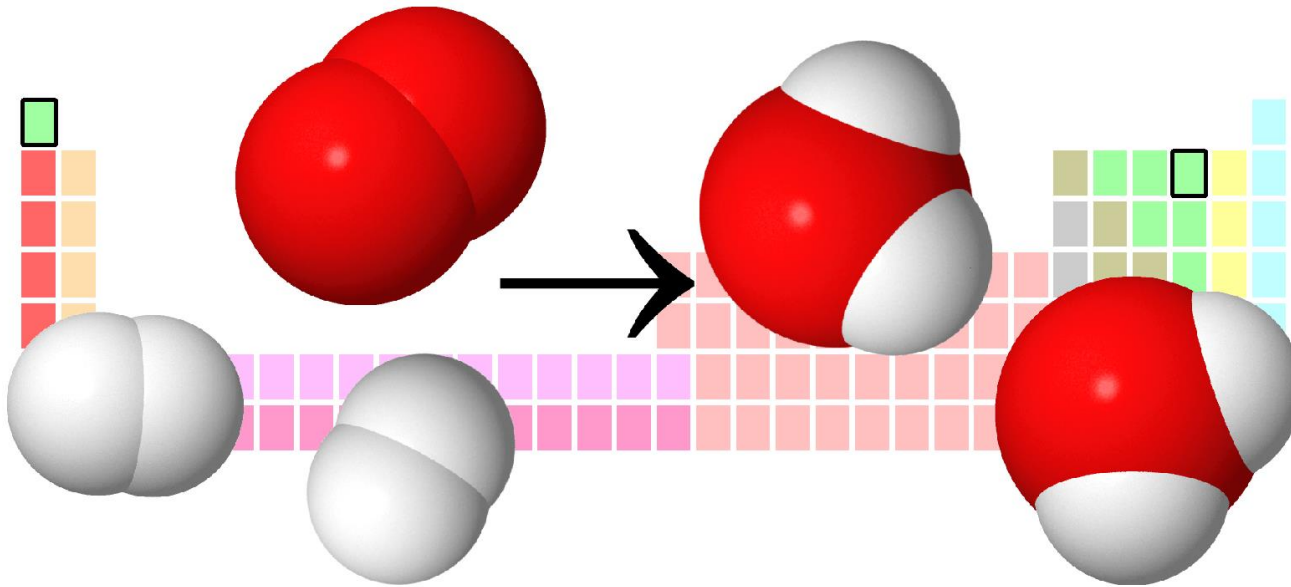
-

Svojstva smješe zavise od količina i bitnih karakteristika sastojaka smješe

HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

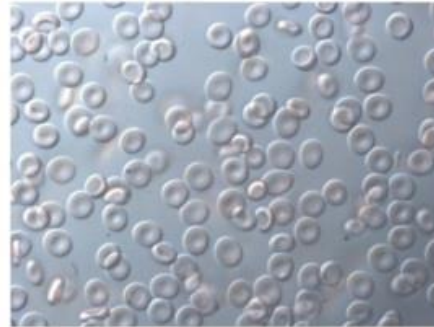
HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

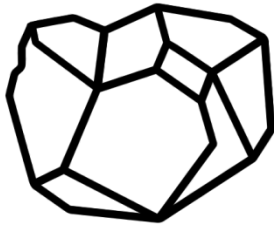

KRV?

HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

ČVRSTE

- Mesing (Cu i Zn)
- Bronza (Cu i Sn)
- Čelik (Fe, C, itd.)

Legure (metalne smješe.)

GASOVITE

- Vazduh (N_2 , O_2 i drugi)
- "TrimiX" (N_2 , He i O_2 za ronjenje)

Bilo koja kombinacija gasova će temeljno miješati

TEČNE

- slana voda
- šećerna voda
- sok od jabuke

Tečnost mora biti "jasno providna"

HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

Razdvajanje homogenih smješa fizičkim procesima:

Uparavanje

HOMOGENE SMJEŠE

U svakom svom dijelu imaju isti sastav i svojstva

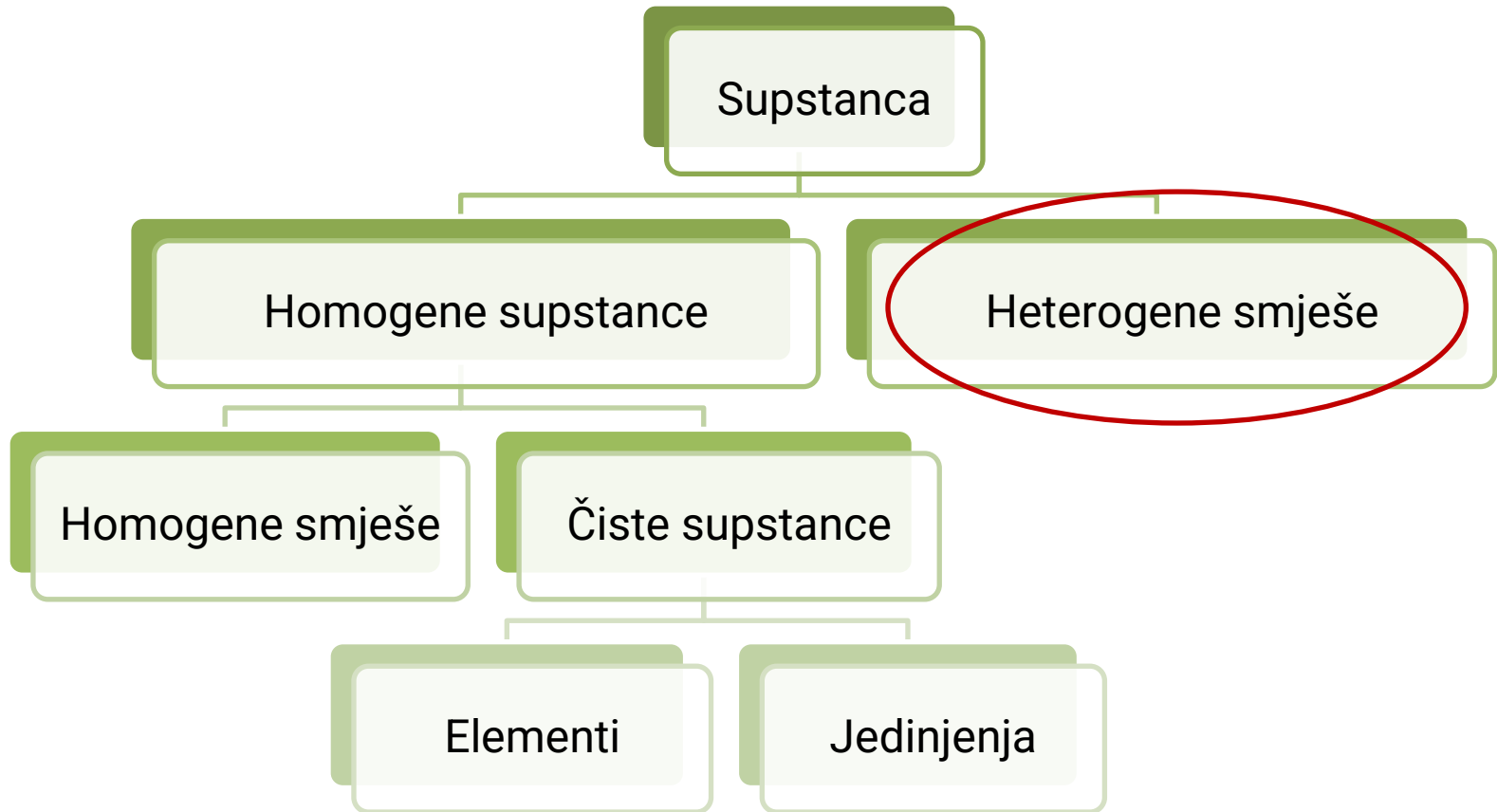
Razdvajanje homogenih smješa fizičkim procesima:

Destilacija

HETEROGENE SMJEŠE

Imaju promjenljiv sastav u različitim djelovima uzorka

HETEROGENE SMJEŠE

Imaju promjenljiv sastav u različitim djelovima uzorka

GRANIT

ZEMLJIŠTE

LAZANJE

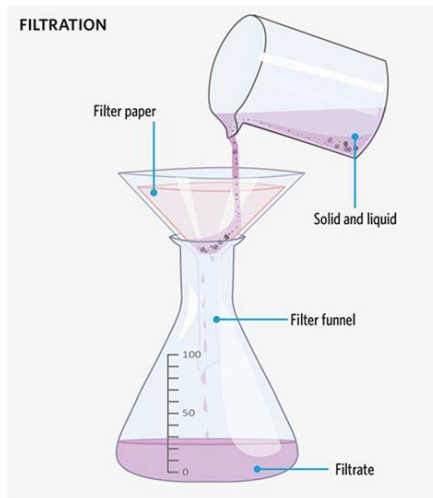
OVSENA KAŠA

Vrlo često se pojedini sastojci mogu vidjeti golim okom.

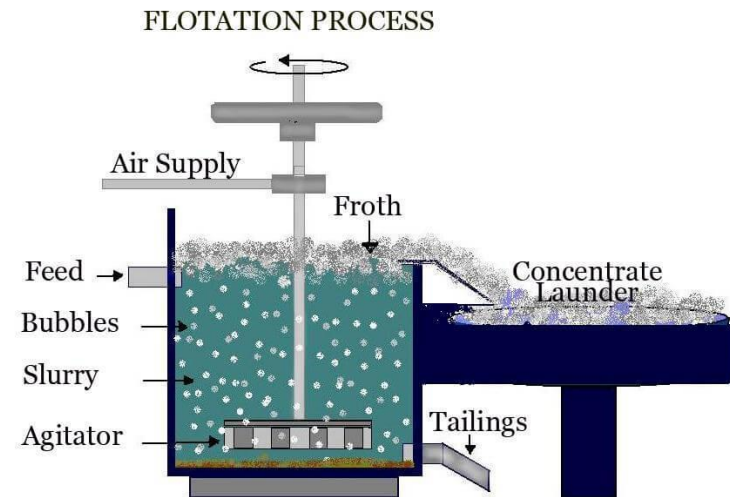
HETEROGENE SMJEŠE

Imaju promjenljiv sastav u različitim djelovima uzorka

FILTRACIJA

FLOTACIJA

Takođe, bilo koji metod koji se koristi za odvajanje sastojaka homogene smješe može se koristiti i kod heterogenih smješa

HETEROGENE SMJEŠE

Imaju promjenljiv sastav u različitim djelovima uzorka

SUBLIMACIJA

Suvi led

HETEROGENE SMJEŠE

Imaju promjenljiv sastav u različitim djelovima uzorka

SUBLIMACIJA

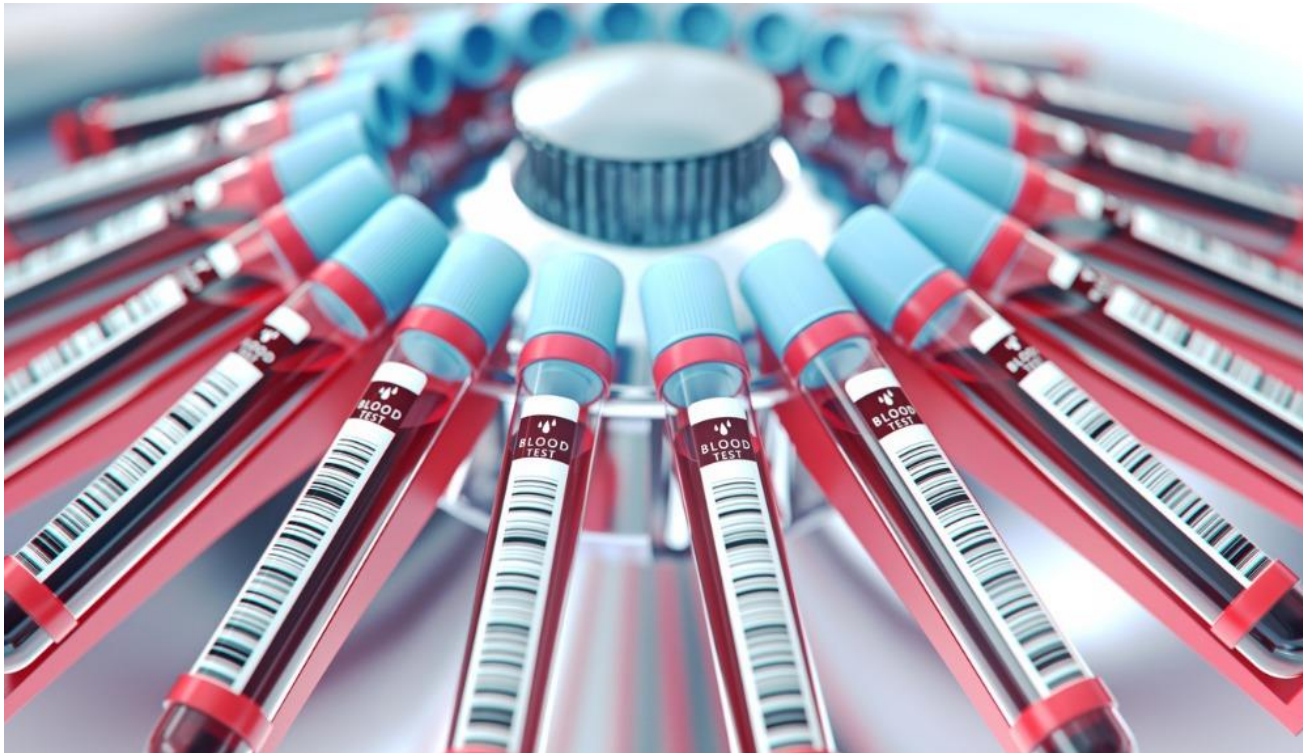

Suvi led

HETEROGENE SMJEŠE

Imaju promjenljiv sastav u različitim djelovima uzorka

CENTRIFUGIRANJE

Odvajanje krvnih zrnaca od krvne plazme procesom centrifuge

ELEMENT

JEDINJENJE

HOMOGENA

HETEROGENA

Pijesak sa plaže

ELEMENT

JEDINJENJE

HOMOGENA

HETEROGENA

Pijesak sa plaže

voda

ELEMENT

JEDINJENJE

HOMOGENA

HETEROGENA

voda

Pijesak sa plaže

aluminijum

ELEMENT

aluminijum

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

HETEROGENA

pijesak sa plaže

bronza

ELEMENT

aluminijum

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

bronz

HETEROGENA

pijesak sa plaže

gvožđe

ELEMENT

aluminijum
gvožđe

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

bronzna

HETEROGENA

pijesak sa plaže

čelik

ELEMENT

aluminijum
gvožđe

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

bronz
čelik

HETEROGENA

pijesak sa plaže

azot

ELEMENT

aluminijum
gvožđe
azot

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

bronza
čelik

HETEROGENA

pijesak sa plaže

vazduh

ELEMENT

aluminijum
gvožđe
azot

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

bronza
čelik
vazduh

HETEROGENA

pijesak sa plaže

kiseonik

ELEMENT

aluminijum
gvožđe
azot
kiseonik

JEDINJENJE

voda

HOMOGENA

bronza
čelik
vazduh

HETEROGENA

pijesak sa plaže